॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ द्विजातयो व्रतोपेता हविस्ते यदि भुञ्जते । अन्नं ब्राह्मणकामाय कथमेतत् पितामह ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अवेदोक्तव्रताश्चैव भुञ्जानाः कामकारणे । वेदोक्तेषु तु भुञ्जाना व्रतलुप्ता युधिष्ठिर ।
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ यदिदं तप इत्याहुरुपवासं पृथग्जनाः । तपः स्यादेतदेवेह तपोऽन्यद्वापि किं भवेत् ।
॥ भीष्म उवाच ॥ मासार्द्धमासोपवासान् यत्तपो मन्यते जनः । आत्मतन्त्रोपघातो यो न तपस्वी न धर्मवित् ।
त्यागस्य चापि सम्पत्तिः शिष्यते तप उत्तमं । सदोपवासी च भवेद्ब्रह्मचारी तथैव च । ४४०
मुनिश्च स्यात्सदा विप्रो वेदांश्चैव सदा जपेत् । कुटुम्बिको धर्मकामः सदाऽस्वप्नश्च मानवः ।
अमांसाशी सदा च स्यात्पवित्रञ्च सदा पठेत् । ऋतवादी सदा च स्यान्नियतश्च सदा भवेत् ।
विघसाशी सदा च स्यात्सदा चैवातिथिप्रियः । अमृताशी सदा च स्यात्पवित्री च सदा भवेत् ।
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं सदोपवासी स्याद्ब्रह्मचारी च पार्थिव । विघसाशी कथञ्च स्यात्कथञ्चैवातिथिप्रियः ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अन्तरा सायमाशञ्च प्रातराशञ्च यो नरः । सदोपवासी भवति यो न भुङ्क्तेऽन्तरा पुनः । ४४१
भार्यां गच्छन् ब्रह्मचारी ऋतौ भवति चैव ह । ऋतवादी सदा च स्याद्दानशीलस्तु मानवः ।
अभक्षयन् वृथामांसममांसाशी भवत्युत । दानं ददत् पवित्री स्यादस्वप्नश्च दिवाऽस्वपन् ।
भृत्यातिथिषु यो भुङ्क्ते भुक्तवत्सु नरः सदा । अमृतं केवलं भुङ्क्ते इति विद्धि युधिष्ठिर ।
अभुक्तवत्सु नाश्नाति ब्राह्मणेषु तु यो नरः । अभोजनेन तेनास्य जितः स्वर्गो भवत्युत ।
देवेभ्यश्च पितृभ्यश्च संश्रितेभ्यस्तथैव च । अवशिष्टानि यो भुङ्क्ते तमाहुर्विघसाशिनं । ४४२
तेषां लोका ह्यपर्य्यन्ताः सदने ब्रह्मणः स्मृताः । उपस्थिता ह्यप्सरसो गन्धर्वैश्च जनाधिप ।
देवतातिथिभिः सार्द्धं पितृभिश्चोपभुञ्जते । रमन्ते पुत्रपौत्रेण तेषाङ्गतिरनुत्तमा ।
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छन्ति दानानि विविधानि च । दातृप्रतिग्रहीत्रोर्वै को विशेषः पितामह ।
॥ भीष्म उवाच ॥ साधोर्यः प्रतिगृह्णीयात्तथैवासाधुतो द्विजः । गुणवत्यल्पदोषः स्यान्निर्गुणे तु निमज्जति ।
अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । वृषादर्भैश्च संवादं सप्तर्षीणाञ्च भारत । ४४३
कश्यपोऽत्रिर्वशिष्ठश्च भरद्वाजोऽथ गौतमः । विश्वामित्रो जमदग्निः साध्वी चैवाप्यरुन्धती ।
सर्वेषामथ तेषान्तु गण्डाऽभूत् कर्मकारिका । शूद्रः पशुसखश्चैव भर्त्ता चास्या बभूव ह ।
ते च सर्वे तपस्यन्तः पुरा चेरुर्महीमिमां । समाधिनोपगिचन्तो ब्रह्मलोकं सनातनं ।
अथाभवदनावृष्टिर्महती कुरुनन्दन । कृच्छ्रप्राणोऽभवद्यत्र लोकोऽयं वै क्षुधाऽन्वितः ।
कस्मिंश्चिच्च पुरा यज्ञे शैब्येन शिविसूनुना । दक्षिणार्थेऽथ ऋत्विग्भ्यो दत्तः पुत्रः पुरा किल । ४४४
अस्मिन् काले तु सोऽल्पायुर्दिष्टान्तमगमत् प्रभुः । ते तं क्षुधाऽभिसन्तप्ताः परिवार्योपतस्थिरे ।
याज्यात्मजमथो दृष्ट्वा गतासुमृषिसत्तमाः । अपचन्त तदा स्थाल्यां क्षुधार्त्ताः किल भारत ।
निरन्ने मर्त्यलोकेऽस्मिन्नात्मानन्ते परीप्सवः । कृच्छ्रामापेदिरे वृत्तिमन्नहेतोस्तपस्विनः ।
अटमानोऽथ तान्मार्गे पचमानान्महीपतिः । राजा शैब्यो वृषादर्भिः क्लिश्यमानान् ददर्श ह ।
॥ वृषादर्भिरुवाच ॥ प्रतिग्रहस्तारयति पुष्टिर्वै प्रतिगृह्यतां । मयि यद्विद्यते वित्तं तच्छृणुध्वं तपोधनाः । ४४५